

тобто керівники держави, її вищі посадові особи, політики держави та інші організатори чи виконавці вчинених міжнародних злочинів.

Юрисдикція щодо міжнародних злочинів може здійснюватися міжнародним судом або національними судами держав на території яких вчинено злочин, або тієї, громадянином якої держави є даний злочинець.

Приходько Т. М., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Головною відмінною рисою кримінального права іноземних держав є те, що в них суб'єктами злочинів (кримінальних правопорушень) визнаються не тільки фізичні особи, а й юридичні. В останньому випадку це характерно для Англії, Голландії, Данії, Естонії, Литви, США, Франції, Японії тощо. При цьому зазвичай діє таке загальновизнане правило: юридичні особи, за виключенням держави, несуть кримінальну відповідальність за злочинні діяння, вчинені на їх користь уповноваженими органами або представниками. Важливим є і той момент, що кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає відповідальності фізичних осіб, які є виконавцями, підбурювачами, пособниками чи іншими співучасниками при вчиненні тих самих дій.

У теоретичному та законодавчому плані визначення поняття суб'єкта злочину не є однаковим для різних країн світу. Кожна країна визначає по-своєму термін «суб'єкт злочину», або взагалі відносить його до одного з елементів об'єктивної сторони. Проте найбільш характерні ознаки суб'єкта злочину є такі, про які згадує і Кримінальний кодекс (КК) України: фізична особа; вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність; осудність. При цьому кожна країна світу може встановлювати свої критерії для кожної з окреслених вище ознак суб'єкта злочину. Так, наприклад, щодо віку кримінальної відповідальності, то в кожній країні зазначені різні вікові межі.

У деяких з них вони співпадають, а у деяких – ні. Також відмінністю є те, як вже зазначалося, що в деяких країнах передбачена відповідальність і юридичних осіб. В іншому випадку кримінальне законодавство таких країн, як Литва, Білорусь, Російська Федерація, Молдова та Україна, встановлюють, що відповідальності підлягає особа, яка досягла 16-річного віку, а у випадках, передбачених законом, – 14-річного. Різниця полягає лише у переліках діянь, за які підлягають кримінальній відповідальності особи, котрі вчинили їх у віці від 14 до 16 років. Вік завжди характеризується і супроводжується усвідомленою вольовою поведінкою, а в момент заподіяння злочину й заподіянням будь-якої шкоди. Розглядаючи вік суб'єкта злочину за КК різних країн світу, необхідно на перший план висунути волю особи, яка вчиняє злочин, що і лежить в основі її усвідомленої протиправної поведінки. Проте кожна країна визначає свою мінімальну межу, з якої може наставати кримінальна відповідальність, самотійно.

Осудність з юридичної точки зору – поняття багатогранне. З одного боку, під осудністю розуміється можливість поставити особі в провину вчинене їм протиправне діяння, а з іншого – здатність особи нести відповідальність за скоєний злочин. У кримінальному праві європейських держав даються визначення, згідно з якими неосудною є особа, яка на момент вчинення діяння: через душевну хворобу, слабоумство чи тяжке «помутніння свідомості» не була здатна усвідомлювати його протиправність або діяти з усвідомленням цієї протиправності (Швейцарія, Австрія); через яке-небудь психічне чи нервово-психічне захворювання була позбавлена здатності усвідомлювати або контролювати свої дії (Франція); через психічне захворювання або стан, порівняний з психічним захворюванням, або психічну неповноцінність у тяжкій формі нездатна була розуміти свої дії (Данія); через душевну хворобу перебувала у невідомому стані або мала психічний розлад високого ступеня (Норвегія); була психічно хворою або розумово неповноцінною внаслідок старості чи іншої схожої причини, або перебувала у стані тимчасового психічного розладу (Фінляндія). Як ми бачимо в цих країнах вказано тільки на медичний критерій неосудності. З приводу обмеженої осудності, то, наприклад, кримінальне право Латвії і Литви

містять поняття обмеженої осудності, які практично не відрізняються від аналогічного поняття, яке дається у ст. 20 КК України, за окремими винятками.

Слушно зауважити, що вимоги щодо визнання юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності передбачені багатьма нормами міжнародного права. Крім того, останні тенденції міжнародного законодавства свідчать, що у Конвенціях ООН все більше слушною стає вказівка на посилення відповідальності юридичних осіб. Отже, з позиції міжнародного права кримінальна відповідальність юридичних осіб не заперечується, а навпаки всіляко заохочується. Покладання такої відповідальності не завдає шкоди кримінальній відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини.

Також варто підкреслити, що КК більшості європейських держав були прийняті ще до того, як на загальноєвропейському рівні було визнано необхідним передбачити кримінальну відповідальність юридичних осіб. З цієї та інших причин у них, як правило, немає глав (розділів), спеціально присвячених цим питанням, і там, де визнається необхідність встановлення такої відповідальності, ці питання регулюються окремими статтями. Є держави, де встановлена так звана квазі-кримінальна відповідальність юридичних осіб. До них відносять, наприклад, ФРН, Швецію, частково – Іспанію (де до юридичних осіб не застосовуються покарання, а лише заходи), а також Італію і Бельгію (в Італії вона є можливою тільки за порушення законодавства про свободу конкуренції, а в Бельгії – за порушення податкового, митного і сільськогосподарського законодавства). Загалом санкції до юридичних осіб за КК іноземних держав переважно мають не репресивну, знищуючу, а превентивну мету, залишаючи можливість виправити свою поведінку в майбутньому і привести свою діяльність у відповідність до закону. Ця мета, однак, вимагає приведення у відповідність колективних кримінальних санкцій з іншими галузями права, включаючи цивільне й адміністративне.

Для гармонізації положень КК України та КК іноземних держав в аспекті суб'єкта злочину вбачається за доцільне для вітчизняних науковців і практиків: 1) детально розробити положення про юридичну особу як суб'єкт злочину; 2) уточнити формулу осудності, обмеженої осудності та неосудності;

3) конкретизувати положення про вік кримінальної відповідальності, а також про стани особи, які не виключають таку відповідальність; 4) конкретизувати критерії, за якими можна класифікувати спеціальних суб'єктів (зокрема, уточненню потребує термін «службова особа») тощо.

Рощина І. О., кандидат юридичних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА ЧИННИКІВ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

В юридичній літературі недостатньо приділяли уваги чинникам підвищення ефективності імплементації норм Європейської конвенції в кримінальне право України. Деякі питання цієї тематики досліджували О. М. Броневицька, О. О. Житний, Т. А. Родіонова, А. А. Цветков тощо.

Наприклад, О. О. Житний систематизує і аналізує наявні в юридичній літературі чинники посилення впливу міжнародного права на національне кримінальне право, а саме:

1) взаємозв'язок і взаємозалежність кримінального права й договорів кримінально-правового характеру;

2) обов'язок держави забезпечувати виконання у своїй правовій системі зобов'язання за міжнародними угодами;

3) мету України увійти в ЄС; ратифікацію основних європейських договорів;

4) неможливість оперативного врахування у нормах національного кримінального закону реалій суспільного життя, які виникають у швидкозмінних обставинах, його непристосованість у деяких випадках адекватно реагувати на взяті державою міжнародно-правові зобов'язання;

5) ускладнення у правозастосуванні внаслідок абстрактного формулювання норми, наявності оціночних понять тощо;

6) можливість протиріч між кримінальним законом і нормами міжнародного права, які виникають унаслідок значного зростання масиву міжнародно-правових актів;

7) відсутність відповідних національних практик застосування або тлумачення окремих норм кримінального